

צומת שני

ועדת החקירה האנגלו-אמריקנית, מרץ-אפריל 1946

א. עדות פרופ' מרטין בובר ("האיחוד") במושב הראשון של ועדת החקירה האנגלו-אמריקנית*

14.3.1946

אי-אפשר לסקור את הבעיה, שאתם מבקשים לפתור, בלי להבין את שרשי הציונות. רק על ידי הבנה זו יעמוד המשקיף על כך, שיש כאן עניין שונה בתכלית מניגודים לאומיים ידועים ולפיכך יש צורך בשיטות שונות משיטות השגרה הפוליטית. ציונות פוליטית מודרנית, בצורה שהתפתחה בכמעט חמשים שנות חברותי בתנועה זו, התפתחה, אבל לא נגרמה, בשל האנטישמיות. הציונות היא אך צורה מאוחרת של עובדה ראשונית בתולדות האדם, עובדה שיש בה משום עניין רב ביחוד בשביל הציביליזציה הנוצרית. עובדה זו היא הקשר המיוחד במינו בין עם וארץ. עם זה, עם ישראל, נוצר בעבר על ידי מסורת משותפת לשבטים אחדים, נוודים למחצה. יחדיו נדדו השבטים הללו, בתנאים קשים, ממצרים לכנען, מפני שהרגישו את עצמם מאוחדים בהבטחה שארץ כנען תהיה "נחלתם" מימות "האבות". מסורת זו היתה מכרעת לתולדות האדם והעמידה את העם החדש בפני תפקיד, שיכול היה לבצע רק בתורת עם, היינו לכוון בכנען חברה "צודקת" למופת. לאחר זמן, פירשו הנביאים, מעמד בעל תעודה שלא היה לו תקדים בהיסטוריה, את התפקיד הזה שהוא מחייב את העדה להזרים לעולם זרם של צדק פוליטי וסוציאלי. על ידי כך ניתן לעולם רעיון המשיחיות, הרעיון הפרודוקטיבי

* מתוך עזריאל קרליבך (עורך), ועדת החקירה האנגלו-אמריקאית לענייני ארץ-ישראל, כרך א, תל-אביב: צ. ליינמן, תש"ו, עמ' 386-388.

והפאראדוקסי ביותר של רעיונות האדם. רעיון זה הציג את עם ישראל במרכז של פעולה לקירוב מלכות שמים עלי אדמות, פעולה שכל העמים נועדו להשתתף בה. הוא הטיל על כל דור לעשות לבניין העתיד המקודש, בכוחות ובאמצעים העומדים לרשותו. אלמלא רעיון זה, לא קרומוול ולא לינקולן, לא היו מעצבים את שליחותם. רעיון זה הוא מקורה של דחיפה אדירה, שעודדה בתקופות אכזבה וליאות את העמים הנוצרים להעז ולהתחיל בגילום חדש של חייהם הציבוריים, מקור התקווה לשיתוף-פעולה צודק וכן בין יחידים כבין אומות, מרצון טוב. אבל בקרב העם שיצר רעיון זה נהפך הרעיון לכוח בעל חיוניות מיוחדת במינה, משגורש העם מן הארץ המובטחת לו. נתקיים כמעט אלפיים שנה באמונתו שישוב, בבטחונו בהגשמת ההבטחה ובהגשמת הרעיון. הקשר הפנימי בין העם והארץ והאמונה בשיבתו המובטחת היו כוח לחידוש נעורים מתמיד לעם שחי בתנאים, שבוודאי היו גורמים להתפוררות גמורה של כל קיבוץ אחר.

זה מסביר את העובדה שבתקופת התנועות הלאומיות לא יצרה היהדות רק תנועה לאומית נוספת מן הסוג האירופאי, אלא תנועה מיוחדת במינה: "ציונות", ביטוי מודרני של החתירה לקראת "ציון". הגיוני הדבר, כי בתקופה זו הותקפה היהדות בהתקפה חריפה, פחות או יותר על ידי הכוחות האויבים, הרואים את היהדות, בידועין או בלא יודעין, כמבשר המשיח. אבל עם זה החלה תחייה חשובה גם בתוך היהדות עצמה. מתוך כורח פנימי בחרה תנועת התחיה כמטרתה את השיבה אל הקרקע, ושוב מתוך כורח פנימי לא היתה ברירה אלא אדמת ארץ-ישראל ועיבודה. בכורח פנימי מתרכז הישוב היהודי החדש על אדמה זו בכפרים, שעל אף צורות-הארגון השונות שלהם שואפים כולם ליצירת חברה אמיתית וצודקת מרצון טוב. חשיבות הנסיונות הללו חורגת מגבולות ארץ-ישראל ומגבולות היהדות. אם ינתנו לנסיונות סוציאליים אלו אפשרויות ללא הגבלה יוכיחו לעולם את האפשרות לבסס צדק סוציאלי על התנדבות. סיר ארתור ווקופ, שהיה נציב עליון בשנים 1931 עד 1938, והיתה לו אפשרות להכיר את הארץ הזאת ואת מפעלה, הטעים בצדק כי הישובים הקולקטיביים "המצליחים עד להפליא" הם דוגמא לשיתוף פעולה לכל העולם, ועשויים להיות בעלי חשיבות גדולה לביסוס סדר סוציאלי חדש.

פעם היה הכוח הפרודוקטיבי של עם ישראל בארץ זו כוח קולקטיבי במונח הנעלה ביותר. כיום אפשר לומר דברים אלו על הכוח הפרודוקטיבי שהתחילו היהודים השבים לגלות בארץ. זהו הכוח הפרודוקטיבי של ציבור המוכן להגשמת שיתופיות אמיתית. ומבחינה זו חשוב לעתיד האנושות. האנושות מעוניינת באופן יסודי בקיום עם ישראל שהוא חיוני ופרודוקטיבי, כזה שיוכל לגדול רק מתוך העידוד הנובע מן הקשר המיוחד במינו בין עם זה ובין ארץ זו.

תולדות העקרון הזה הן הציונות. פירושה – ריכוז הכוחות הלאומיים הראויים לחידוש כוחם הפרודוקטיבי. עקרון זה, מוליך לשלוש תביעות הציונות שאין לצמצמן: ראשית, חופש לקנות אדמה במידה מספקת לחולל את חידוש הקשר עם צורת הייצור הראשונית, שממנה הורחק עם ישראל מאות שנים, ושבלעדיה לא תיתכן פרודוקטיביות רוחנית וסוציאלית מקורית. שנית, זרם גדול מתמיד של מתיישבים, בייחוד של נוער המבקש להתיישב כאן, כדי לחזק, להאדיר ולהחיות בלי הפסק את עבודת הקימום ולשמרה מסכנות הקפאון, ההתבדלות וצורות ההתנוונות הסוציאלית, המסכנות ביחוד את הקולוניזאציה בלאוואנט. שלישית, הגדרה עצמית לציבור היהודי בנוגע לאורח חייו ולצורת מוסדותיו, והבטחת התפתחותו כציבור, בלי שום מניעות.

תביעות אלו, שנוסחו ניסוח פשוט במושג "בית לאומי", הוכרו על ידי חלקים גדולים של העולם, אבל עדיין לא הובנו במידה מספקת. מסורת הצדק שהזכרתי, ושיש צורך להגשימה בתוך כל ציבור ובין הציבורים, מבהירה שתביעות אלו צריכות להתגשם בלי שיפגעו באינטרסים החיוניים של כל עדה אחרת. עצמאותו של אדם אינה צריכה להינתן לו על חשבון עצמאות זולתו. ההתיישבות היהודית אינה צריכה לגרום לשיבוש מעמדם הפוליטי של התושבים הנוכחיים, וצריכה לתקן בהתמדה את מצבם הכלכלי. מסורת הצדק מכוונת לעתידה של ארץ זו כולה, ולעתידו של עם ישראל. מכאן, ומן העובדה ההיסטורית שיש ערבים בארץ-ישראל, נובע תפקיד גדול, קשה והכרחי – צורה חדשה של תפקיד דורות. עם ישראל מחודש בארץ-ישראל, מטרתו היא לא רק לחיות בשלום עם העם הערבי אלא הוא צריך לשאוף גם לשיתוף-פעולה מקיף עם הערבים בפיתוח הארץ. שיתוף פעולה כזה הוא תנאי הכרחי להצלחה מתמדת של המפעל הגדול של גאולת הארץ. בסיסו של שיתוף פעולה זה נותן מקום רב לצירוף הזכויות היסודיות של עם ישראל לקנות קרקע ולעלות לארץ בלי לפגוע בזכויות היסוד של העם הערבי. ואשר לתביעות האוטונומיה, הרי לדעת רוב העם היהודי כיום אינה צריכה להוליך בהכרח לתביעת "מדינה יהודית" או "רוב יהודי". אנו צריכים בשביל ארץ זו יהודים רבים ככל שתוכל לקלוט מבחינה כלכלית, אבל לא כדי לכוון רוב כנגד מיעוט. אנו צריכים אותם מפני שיש צורך בכוחות גדולים מאוד כדי לבצע את המפעל שאין לו תקדים. אנו צריכים בשביל ארץ זו עדה מוצקת, נמרצת, אוטונומית. אבל לא כדי ששמה ייקרא על מדינה. אנו זקוקים לכך, מפני שאנו רוצים להרים את ישראל ואת ארץ-ישראל לרמת הפרודוקטיביות הגבוהה ביותר האפשרית. המצב החדש, והבעיה הכרוכה בכך, מחייבים פתרונות חדשים, הסכם וערובה בינלאומית בין שתי העדות דרושים כאן, הסכם המגדיר את תחומי האינטרסים והגבולות המשותפים ושאינם משותפים לצדדים, והערובה

לאי־התערבות הדדית בתחומים המיוחדים הללו. האחריות המוטלת על המכינים פתרון לבעיית ארץ־ישראל חורגת מגבולות המזרח הקרוב ומגבולות היהדות. אם יימצא פתרון מוצלח, הרי יהיה זה צעד ראשון – אולי צעד חלוצי – לקראת צורה צודקת יותר של חיים בין עם לעם.